

OBNOVA

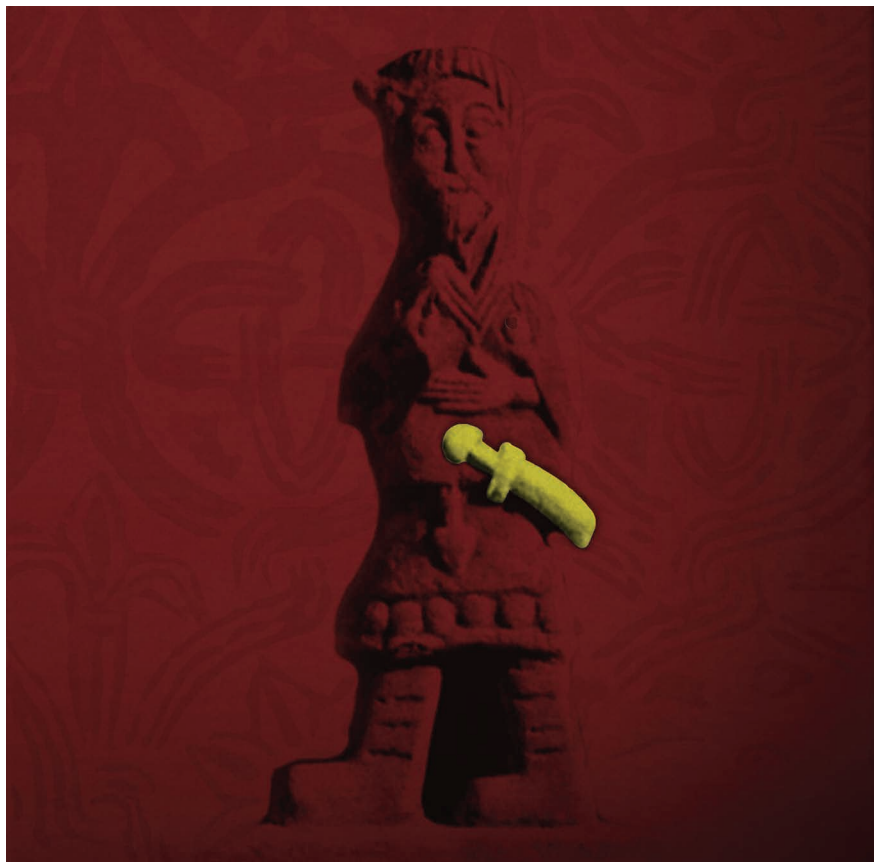
ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

BROJ 11
TEMA BROJA:
RAT

ZAGREB, KOLOVOZ 2019.

SLIKA NASLOVNICE

Ante Brešić pl. Mikulić, doctorandus hist. art., mag. art.
Baština rata, ulje na platnu, 40 x 40 cm

OBNOVA

Časopis za kulturu, društvo i politiku

NAKLADNIK

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

ZA NAKLADNIKA

Marko Paradžik

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marko Paradžik

VODITELJ UREDNIŠTVA

Marin Sabolović

UREDNIŠTVO

Goran Dejanović

Davor Dijanović

Edin Muftić

UREDNIK RUBRIKE „UMJETNOST“

Ante Brešić Mikulić

TAJNIK UREDNIŠTVA

Nikolina Rodić

ZNANSTVENI ODBOR

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut Ruđer Bošković

doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište

prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju

doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

RECENZENTI

doc. dr. sc. Krešimir Bušić

prof. emeritus Tihomir Hunjak

doc. dr. sc. Danijela Lucić

LEKTURA

Tihana Pšenko Miloš

GRAFIČKI DIZAJN, PRIJELOM I PRIPREMA ZA TISAK

Zvonimir Džoić

FOTOGRAFIJE UZ ČLANKE VEZANE UZ TEMU BROJA

Delimir Hrestak

(fotografije Stalnog postava Domovinskog rata Bjelovar)

Privatna arhiva Mile Ćuka i Josipa Lucića

TISAK

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

MREŽNE STRANICE

www.obnova.com.hr

E-POŠTA

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić dominik.andreic@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art., (doktorand) ante.b.m@hotmail.com
Davor Dijanović davor.dijanovic@gmail.com
Tomo Hunjak, BSc..... hunjaktomo@gmail.com
Borna Kuri, student informatike borna.kuri@gmail.com
Nera Meštrović, mag. arch., mag. ling. nera.mestrovic@gmail.com
Edin Muftić, mag. hist..... eddin.muftic@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur. (doktorand)..... theodorospara@gmail.com
Marko Rajić, bacc. hist..... marko1raic@gmail.com
Marin Sabolović, mag. geog. (doktorand) marinsabolovic@net.hr
Ivan Trogrlić, student povijesti..... trogrlic.ivan@gmail.com
Mario Tomas, mag.hist. mariotms1@gmail.com
Antonio Karlović karlovic2202@gmail.com
Marko Mustić, student sociologije marko.mustic@gmail.com
Josip Vdović, mag. hist..... josip.vdovic@hotmail.com
Tomislav Smoljan, mag. theol..... tsmoljan@hotmail.com
Zrinka Bušić zrinkabusic@gmail.com
Antun Lešić mag. educ. philol. croat. et. hist. antun.lesic@gmail.com
Mate Vodarević
Veronika Paradžik veronika.paradzik@gmail.com

SADRŽAJ

Riječ uredništva 8

RADOVI VEZANI UZ TEMU BROJA

Metafizika rata u misli Juliusa Evole..... 14

MARIO TOMAS

Razgovor s umirovljenim generalom Josipom Lucićem..... 24

MARKO PARADŽIK

„Temelji visoke ratne umjetnosti“ 39

IVAN TROGRLIĆ

Razgovor s generalom Milom Ćukom..... 50

MARIN SABOLOVIĆ

Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“..... 58

DOMINIK ANDREIĆ

Problematika muzeologije i muzeografije Domovinskoga
rata s posebnim osvrtom na privatne zbirke 73

MARIN SABOLOVIĆ

Rat u Mutanabbijevoj poeziji..... 87

EDIN MUFTIĆ

Ratna biografija krvavog baruna:
Roman von Ungern-Sternberg..... 99

BORNA KURI

Zemljopisno-strateške osobine
fortifikacijskoga sustava Vallo Alpino
na hrvatskom primjeru – kompleks Zvoneća..... 110

NERA MEŠTROVIĆ

Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja
Franje Tuđmana i Carla Schmitta 119

MARKO PARADŽIK

Razgovor s dr. sc. Mirkom Bilandžićem 131

TOMO HUNJAK

Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država
i Ruske Federacije 141

DAVOR DIJANOVIĆ

RAZNO

Prikaz knjige Feliksa Konecznyja – „Raznolikost
civilizacija“ 177

MARKO RAIČ

Prikaz knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede:
Povijest hrvatske političke emigracije
1945. – 1990.“ 184

MARKO PARADŽIK

UMJETNOST

Dekonstrukcija Kronosa 190

ANTE BREŠIĆ PL. MIKULIĆ (COMES)

KNJIŽEVNOST

Slutnja 196

KAPISTRAN

Vojnik	197
MATE VODAREVIĆ	
Nevjernici.....	202
MARKO MUSTIĆ	
Noćna stvorenja	203
MARKO MUSTIĆ	
Rat.....	204
JOSIP VDOVIĆ	
Otpor	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Terorist.....	206
TOMISLAV SMOLJAN	
Praznodušje.....	207
ANTUN LEŠIĆ	
Dečki	207
ANTUN LEŠIĆ	
Z i J.	208
ZRINKA BUŠIĆ	
Zvonku:	209
ZRINKA BUŠIĆ	
„Teta Veronika“	210
VERONIKA PARADŽIK	
Mrak.....	211
ANTONIO KARLOVIĆ	

RIJEČ UREDNIŠTVA

Poštovani čitatelji,

poznavajući istraživanje rata na ovim prostorima, multidisciplinarnost i interdisciplinarni pristup objedinjeni u jednoj publikaciji vrlo je rijetka pojava. No svjetska praksa, koju bi usputno valjalo preslikati na budućnost istraživanja rata u Hrvatskoj, pokazala je kako se rat može proučavati prožimajući različita znanstvena polja od filozofije, književnosti i povijesti umjetnosti preko psihologije, sociologije do povijesti i geografije. Upravo takav pristup može doprinijeti onome čemu mnogi od nas teže, a to je revitalizacija hrvatske nacionalne biti i zajedništva, koji su svoj vrhunac doživjeli u obrambenom Domovinskom ratu, okupljenih oko ideje o samostalnoj i neovisnoj državi pod cijenu vlastitog zdravlja i života, gdje je ljudski život bio tek žrtva za nadzemaljsko, vješto opisano u sintagmi za „oltar Domovine“, a to je Hrvatska.

U današnjem svijetu žednom pacifista govoriti o Hrvatima kao ratničkoj naciji možebitno nije poželjno, ali meritorno bismo učinili povijesnu nepravdu i bilo bi više nego neobično govoriti o kontekstu rata, a pritom ne spomenuti hrvatsko srednjovjekovno kraljevstvo i dinastijske sukobe, ratna umijeća srednjovjekovne ratne mornarice, njezinih okretnih brodova i neretvanskih gusara, konjanike i pješake, uskoke, haramije, graničare i husare, pukovnije husara u francuskoj vojsci Napoleona I. Bonapartea, bokeljske mornare, serežane i domobrane i velike vojskovođe Pavla I. Šubića, Petra Kružića, Bernardina Frankopana, Petra Berislavića, Hrvoja Vukčića Hrvatinića, Nikolu barona Jurišića, Nikolu Šubića Zrinskoga, Marka Mesića, Luku Ibrišimovića, Adama Franju Burića, Josipa Jelačića, Svetozara Borojevića od Bojne. Ratnu svakodnevicu, ili njezino priželjkivanje, ako se to tako strogo može nazvati, redovito su pratila književna djela od Gundulićeva „Osmana“, Marulićevih „Molitve suprotive Turkom“ i „Judite“, opere „Nikola Šubić Zrinski“ Ivana pl. Zajca proslavljene po Markovićevoj domoljubnoj pjesmi „U boj, u boj“ te suvremena Krležina antiratna djela, ali s vrlo konciznim opisima ratnih nedaća „Hrvatski bog Mars“, odnosno novela „Tri domobrana“, „Baraka Pet Be“ i „Bitka kod Bistrice Lesne“. Hrvatske su vojnike redovito pratile budnice poput Mihanovićeve „Horvatske domovine“, Livadićeve „Još

Hrvatska ni propala“, do domobranskih narodnih pjesama Drugoga svjetskoga rata „Ja sam junak iz doline“, „Podravino moja mila“ itd.

Kapaciteti promišljanja mladih suradnika Časopisa u ovom su broju izašli izvan hrvatskih granica proučavajući brojna djela različitih znanstvenih grana, interpretirajući talijanske mislioce, arapske pjesnike, austrijske nadvojvode, ali naravno, nezaobilazno, ne zaboravivši obrambeni Domovinski rat koji je prikazan različitim pristupima, s naglaskom na njegovim sudionicima u razgovorima. Vrlo zanimljiv i jedinstven pristup analize književnoga opusa arapskoga pjesnika Mutanabbija prikazao je Edin Muftić. Književnost u ratu stoga nije rijetka pojava, sasvim suprotno, ona redovito prati slavne junake i bitke, svu tragediju i ponos rata, možda najbolje opisana u pokliču, koji je prilog radu, o „prkosnom životu i časnoj smrti“. Filozofski pristup ratu opisan je u analizi opusa talijanskoga filozofa Juliusa Evole, njegovim razmatranjima o vjerskim pohodima antičkoga Rima, križarskih ratova i džihadu, ali i suvremenoj formi rata, koju je u radu proveo Mario Tomas, sad već tradicionalno proučavajući Evolin lik i djelo. Ivan Trogrlić opisuje i interpretira priručnik austrijske carske vojske „Temelji visoke ratne umjetnosti“ nadvojvode Karla Habsburškog koji opisuje taktiku i logistiku potrebnu za uspješno vođenje rata, ali i analizu stanja u oružanim snagama Austrijskoga Carstva, pregled fortifikacijskih sustava i bitaka, naglašavajući potrebu za reformom vojske. Nastavno na vojskovođe Borna Kuri u biografiji krvavog baruna Romana Feodorovicha von Ungen-Stenberga daje kronološki pregled života konzervativnoga ratnoga heroja Prvoga svjetskoga rata rođenoga u Njemačkoj, vojnoga službenika Ruske vojske i pobornika mongolsko-kineskoga carstva. Tema velikoga rata obrađena je i u radu arheologinje Nere Meštrović koja opisuje fortifikacijski sustav Vallo Alpino građen na granici Italije s Francuskom, Švicarskom, Austrijom i Jugoslavijom, posebno se osvrćući na obilježje fortifikacijskoga sustava Zvonec.

Marko Paradžik je u radu „Komparativna analiza teorije partizanskoga ratovanja Franje Tuđmana i Carla Schmitta“ obradio temu partizanskoga ratovanja i time spojio strani i domaći pogled na jedan specifičan oblik ratovanja.

Obrambeni Domovinski rat obrađen je u razgovoru s umirovljenim general-pukovnikom Milom Čukom, osobnim čuvarom prvoga hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana koji kasnije postaje njegov pobočnik, a potom i zapovjednik Prvoga hrvatskoga gardijskoga zбора,

postrojbe zadužene za zaštitu predsjednika Republike Hrvatske. U razgovoru su otkriveni brojni nepoznati, a vrlo zanimljivi detalji i anegdote, opisan je sam predsjednik, što je dalo drukčije svjetlo na danas ponovno aktualan lik Franje Tuđmana. Marko Paradžik razgovarao je s umirovljenim generalom zbora Josipom Lucićem, dotaknuvši se uloge vrhovnoga zapovjednika u obrambenom Domovinskom ratu, pristupanju obrani Republike Hrvatske od prvih sukoba na Plitvicama do vojno-redarstvenih operacija s kojima je oslobođen okupirani teritorij Republike Hrvatske. Razgovor otkriva i poslijeratni angažman u Hrvatskom generalskom zboru, u braniteljskim udrugama i ulogu generala Lucića u sportu. Prikaz knjige Davora Marijana „Domovinski rat“ donosi Dominik Andreić. U ocjeni djela autor prikaza navodi kako su, s vojno-povijesnoga stajališta, vrlo koncizno istaknute bitke i bojišta u kojima su sudjelovale hrvatske oružane formacije te ocjenjuje kako je to djelo neizbježna literatura za sve istraživače, nastavnike i studente. Muzeologija i muzeografije artefakata proizašlih iz Domovinskog rata opisani su u radu koji obrađuje problematiku oskudnoga broja muzejskih postava i naglašava nužnost osnivanja jedinstvenoga vojnoga muzeja, čija se realizacija čeka desetljećima, uzdajući se u svjetsku praksu osnivanja vrlo atraktivnih i povijesno vrijednih muzejskih koncepta.

Suvremene geopolitičke teme pod nazivom „Novi hladni rat“ obradio je Davor Dijanović s aktualnom problematikom američko-ruskih odnosa i novom vrstom ratovanja fokusiranom na diplomaciju, medijske propagande, energiju, ali i dalje tradicionalno i na vojsku. Tomo Hunjak razgovarao je s dr. sc. Mirkom Bilandžićem o aktualnim temama međunarodne i nacionalne sigurnosti, terorizmu, krizama, uključujući i aktualnu migrantsku krizu, ali i nacionalno jedinstvo koje smo ponovno, nakon ratnih godina, pokazali nakon uspjeha hrvatske nogometne reprezentacije.

Radovi nevezani uz temu broja odnose se na prikaze pravnika Marka Paradžika i povjesničara Marka Raiča. Paradžik je u prikazu knjige Kazimira Katalinića „Od poraza do pobjede: Povijest hrvatske političke emigracije 1945. – 1990.“ apostrofirao povijesni značaj hrvatske emigracije i borbe za ideju hrvatske države geografski vrlo daleko s naglaskom na južnoameričke receptivne države u kojima hrvatski emigranti i danas, nakon više desetljeća, i dalje djeluju. Marko Raič napisao je prikaz knjige „Raznolikost civilizacija“ poljskoga

autora Felixa Konecznya, usporedivog s velikim Oswaldom Spenglerom u vidu filozofije povijesti.

Cjelina o umjetnosti obuhvaća pregled likovnoga ciklusa magistra umjetnosti Ante Brešića Mikulića „Dekonstrukcija Kronosa“, njegov tehnički opis, koncept temeljen na Kronu – grčkom božanskom utjelovljenju vremena – povezujući povijesnu kroniku filozofske misli s ikonologijom lika. Autor na koncu opisuje djela nazvana „Aristokracija“, „Timokracija“, „Oligarhija“, „Demokracija“ i „Tiranija“. Broj zatvara književnost, od proze pisane pod pseudonimom sukladno proglasu iz osmoga broja časopisa imamo djelo „Slutnja“, autora koji se nazvao „Kapistran“ po svecu koju se borio s Turcima te je pokopan u Hrvatskoj, i tematski prikladan tekst „Vojnik“ autora Mate Vodarevića. Poeziju u ovom broju piše nekoliko starih autora kao što su Antonio Karlović („Mrak“), Marko Mustić („Nevjernici“, „Noćna stvorenja“), Josip Vdović („Rat“) i nekoliko novih autora: Tomislav Smoljan („Otpor“, „Terorist“), Antun Lešić („Praznodušje“, „Dečki“) i naposljetku Zrinka Bušić, nećakinja Zvonka Bušića, s dvije intimne pjesme („Z. i J.“, „Zvonku“). Uz navedene pjesme tu je i pjesma Veronike Paradžik, kćeri Ante Paradžika, pod naslovom „Tetka Veronika“, posvećena ženi koja je proljećarima nosila hranu u zatvor nakon što su došli pod udar komunističkoga režima.

S obzirom na to da je dosta gore navedenih radova iz književnosti tematski vezano uz ovaj broj časopisa, valja se vratiti na početak i konstatirati kako bi započeti bilo koje djelo o ratu, a ne citirati Konfucijeva suvremenika, vojskovođu i mislilaca rata Sun Tzua, bilo kao otići u Rim, a ne vidjeti Petra (*videre Petrum*). Jednako tako bilo bi vrlo neodgovorno analizirati i interpretirati kulturu, društvo i politiku u Hrvatskoj, a da se pritom ne obradi rat kao sociološki fenomen, ovoga puta s posebnim naglaskom na obrambeni Domovinski rat jer, kako piše Sun Tzu u 6. stoljeću prije Krista:

...rat je od životne važnosti za državu; to je područje u kojem se rješava biti ili ne biti; to je staza koja vodi u sigurnost ili propast. (Ili »jer je (bojno polje) mjesto gdje se rješava pitanje života i smrti (a rat) put da se ostane živ ili propadne«.) Stoga je nužno dobro ga proučiti...

Marin Sabolović,
voditelj Uredništva časopisa „Obnova“

*»Rat je, bratjo, rat junaci,
Pušku hvataj, sablju paši,
Sedlaj konjče, hajd pješaci,
Slava budi, gdi su naši!«
Buči bura, magla projde, —
Puca zora, tmina bježi, —
Tuga mine, radost dojde, —
Zdravo slobost, — dušman leži!
Veseli se, tužna mati,
Padoše ti verli sini,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljaše kervcu domovini!*

Ulomak iz pjesme Antuna Mihanovića „Horvatska domovina“

TEMA BROJA

„TEMELJI VISOKE RATNE UMJETNOSTI“

(Grundsätze der Höhenkriegskunst)
Nadvojvode austrijskog Karla Habsburškog

Autor: Ivan Trogrlić¹

Sažetak: „Temelji visoke ratne umjetnosti“ jest zaboravljeni priručnik austrijske carske vojske iz vremena napoleonskih ratova, a napisao ga je jedan od tadašnjih najsposobnijih zapovjednika. U svega sedamdesetak stranica nadvojvoda Karlo Habsburški osvrće se na osnove strategije, taktike i logistike potrebne za uspješno vođenje rata. Određena poglavlja daju osvrt na probleme koji su jedinstveni podneblju Austrijskoga Carstva i njegovoj oružanoj sili, dok istodobno po prilagodbama koje su navedene u ovom djelu saznajemo više o vođenju ratova u prvim desetljećima 19. stoljeća. Ovaj je kratki priručnik svoju svrhu ispunio prije dvjesto

¹ Student povijesti, Hrvatsko katoličko sveučilište, diplomski studij, suvremena povijest, Miroslava Krležje 86, Bjelovar, trogrlic.ivan@gmail.com

godina, ali znanje sadržano u njemu preživljava do danas. Stoga je cilj ove analize spomenutoga znanja da poveća našu spoznaju ratne umjetnosti.

Ključne riječi: *rat, napoleonski ratovi, nadvojvoda Karlo, Temelji visoke ratne umjetnosti, Austrija.*

1. Uvod

„Umijeće ratovanja“ kineskog vojskovođe Sun Tzua vjerojatno predstavlja najpoznatije djelo koje se bavi fenomenom rata te s velikom sigurnošću možemo reći kako je za razliku od drugih djela iste tematike daleko ispred svih ostalih po svojoj popularnosti. Malo upućeniji poznavatelji ratnoga umijeća u raspravu o teoriji rata zatim bi vjerojatno uključili Carla von Clausewitza i njegovo sveobuhvatno djelo „O ratu“, a netko bi se mogao pozvati i na svojevrсни nastavak istočnjačke tradicije s „Knjigom pet prstenova“ Miyamota Musashija, svojim karakterom, stilom i opusom, suštom suprotnošću Clausewitzu i pruskoj ideji rata. Nažalost, mnoge velike, zapravo najveće vojskovođe nisu nam ostavile vlastite teorije u kojima opisuju svoju genijalnost pri izvođenju ratnoga umijeća. Stoga tek posredno možemo čitati o pohodima Aleksandra Velikoga, Scipiona Afričkoga, Belizara, Gustava Adolpha, Napoleona i mnogih drugih. Ipak možemo reći kako su i sami opisi njihovih ratnih uspjeha utjecali na razvoj ratne teorije i prakse, možda i više nego ranije navedena djela s primarnom svrhom edukacije. Hanibal ostaje ponajbolji primjer ove pretpostavke. Njegove pobjede nad Rimom bivaju stoljećima nakon propasti Kartage i Rima nadahnuće brojnim vojskovođama.

Zanimljivo je primijetiti da najveći vojskovođe i najpoznatiji likovi vojne povijesti i ratne umjetnosti često, odnosno gotovo uvijek, dožive tragičan kraj i u konačnici ne uspiju posve provesti svoje ideje i želje u djelo. S druge strane, vojskovođe koji su svoju dužnost izvršili i iz službe istupili okićeni pobjedničkim vijencima, bez tragičnoga kraja, postaju kolektivno zaboravljeni. Treba samo usporediti razliku u popularnosti između pojedinaca poput Hanibala i Scipiona Afričkoga, Julija Cezara i Marka Vipsanija Agripe, Gustava Adolpha i Vojvode od Marlborougha, Napoleona i Kutuzova. Lidell² je vjerojatno pogodio srž ovoga fenomena kada je u svojem djelu o Scipionu Afričkom naveo kako ljudi više vole velikane koji u svojem zenitu padnu i propadnu, jer se s njima donekle fatalistički mogu poistovjetiti te si opravdati vlastiti nedostatak uspjeha i slave, s obzirom

2 B. H. Liddell Hart, *Scipio Africanus: Greater Than Napoleon* (1926), 2–3.

na to da su na kraju i ti velikani pali kao obični ljudi. Snažni pojedinci koji pak nikad ne padnu, već se s počastima povuku u starost te u smrt odu stari, nepobijeđeni i neslomljeni, podsjetite čovjeka da postoje visine u časti i slavi koje običan čovjek vjerojatno nikad ne će dostići.

Ipak, cilj ovoga članka nije istražiti nepravdu zaborava koja pada na život i djela određenih povijesnih velikana. Ovdje želimo iznijeti i predstaviti život, a ponajviše djelo jednoga zaboravljenoga, ali sposobnoga vojskovođe. Nadvojvoda austrijski i vojvoda Tešinski, Karlo Habsburški i njegovo djelo *Grundsätze der Hohenkriegkunst*³, „Temelji visoke ratne umjetnosti“, objavljeno 1808. godine, prepušteni su zaboravu. Samo djelo nastalo je 1806. godine, a prva su izdanja bila tiskana u Beču 1807. i 1808. godine. Nakon napoleonskih ratova djelo biva ubrzo prevedeno na francuski i engleski jezik te je poznato da je barem jedan engleski general, Charles Napier, koristio ovaj priručnik za službe u Indiji. Također možemo reći da je djelo bilo poznato i korišteno u europskim vojnim krugovima prve polovice 19. stoljeća. Podijeljeno je na tri poglavlja, a u izradi ovoga članka korišten je engleski prijevod francuskoga izdanja iz 1848. Umjesto da stvorimo poduži prikaz djela, cilj će biti analizirati glavne čimbenike o ratnoj praksi i teoriji koje ovo djelo sadržava. Upravo zbog jedinstvenoga vremena i prostora nastanka ovoga djela trebamo ponajprije obratiti pozornost na specifične karakteristike i zamjedbe koje ono prenosi čitatelju.

2. Život i djelo

Sam nadvojvoda Karlo bio je vjerojatno najsposobniji austrijski general u napoleonskim ratovima te jedan od velikana toga vremena. Kada bi izuzeli sam genij Napoleona, nadvojvodu bismo mogli svrstati u malenu skupinu zapovjednika koji su po svojoj kvaliteti bili malo ispod njega, ali daleko iznad preostale većine. Već od 1797. godine sudjeluje u revolucionarnim, a kasnije napoleonskim ratovima kao zapovjednik vojski Monarhije na različitim bojištima.⁴ Uspješna vojna karijera vojvode zauvijek ostaje u sjeni neuspješno vođenih ratova Monarhije protiv Francuske Republike, kasnije Carstva. Stoga potreba za reformom vojske, a dobrim dijelom časničkoga kadra postaje glavna briga vojvode u trenutcima predaha. Do 1809. godine austrijska je vojska neprepoznatljiva u usporedbi s onom koja je ušla u ratove s Francuskom ni puna dva

3 Archduke Charles von Habsburg, *Principles of War*, (2009).

4 Richard Bassett, *For God and Kaiser: The Imperial Austrian army* (2016), 212.

desetljeća prije po izbijanju Revolucije. Bitke kod Aspern-Esslinga i Wagrama stoje kao jasan pokazatelj kako je Napoleon na bojnopolju i prije pohoda na Rusiju pronašao protivnika kojega više nije mogao lagano nadmudriti ili na brzinu slomiti.⁵ Već kod Wagrama Napoleon pobjedu mora odnijeti uz grubu silu i brojčanu nadmoć te zdravu dozu sreće ili manjkavost komunikacijskoga sustava Austrijanaca,⁶ ovisno o tome s kojega stajališta gledamo na ishod bitke. No vojna je vještina neupitno bila na razini pružanja primjerenoga otpora.

Samo djelo nije ogroman i sveobuhvatan rad koji se dotiče svakog područja ratne umjetnosti, već je napisano u obliku osnovnoga priručnika za časništvo. Zanimljivo je po tome utvrditi da je carska vojska u tom trenutku trebala ovakav priručnik. Nadvojvoda uviđa nedostatak osnovnih znanja unutar časničkih redova te s jednim ovakvim priručnikom pokušava stvoriti barem djelomično sposobno vojno vodstvo na bojnopolju. Također, s obzirom na to da je ovaj priručnik pisan kao zbirka praktičnih savjeta, neizbježno je podložan zubu vremena te neprestanom razvoju vojne tehnologije. Zbog navedenoga karaktera priručnik je vrhunac svoje korisnosti doživio u desetljećima odmah nakon napoleonskih ratova. Kako 19. stoljeće odmiče tako dolazi i do ogromnih promjena u načinu ratovanja. Tako, primjerice, na organizacijskoj razini željeznice i telegraf omogućavaju dotad neviđenu kontrolu zapovjednika nad tempom vojne operacije. Ove nove organizacijske mogućnosti najbolje dolaze do izražaja za francusko-pruskoga rata 1870. – 1871., gdje više nego samo naoružanje odlučuju o ishodu rata. Ipak, mora se spomenuti kako artiljerija, ali i osobno vatreno naoružanje, dobiva na svojoj ubojitosti s užljebljivanjem cijevi, dok bezdimni barut 1880-ih omogućava posve novi pristup pri dizajniranju osobnoga naoružanja. Konačno, razvoj u taktici prije svega biva uvjetovan poukama iz Američkoga građanskoga rata, gdje su mnogi europski promatrači uvidjeli neprikladnost taktika napoleonskoga doba u tom novom, njima suvremenom dobu.⁷ Radi navedenih okolnosti, ali i drugih, ovaj priručnik postaje koristan samo u malom broju iznimnih situacija koje se odnose na same nepromjenjive osnove ratovanja.

Zbog svega navedenoga ovom priručniku treba pristupiti kao svjedoku svojega vremena, vremena u kojem su potrebe novoga modernoga

5 Ian Castle, *Aspern & Wagram 1809* (1994), 90.

6 Bassett, *For God*, 272.

7 Jeremy Black, *The Age of Total War 1860-1945*. (2006), 31–35.

ratovanja zahtijevale od zapovjednika da se prilagode ili da nestanu. Porazi poput Ulma više ne smiju biti ponovljeni, a vojske sada moraju i prilikom poraza i napuštanja bojnoga polja ostati dovoljno snažne, grupirane i dobro vođene kako bi se nastavile boriti već sljedeći dan.⁸ Iako u samom priručniku nadvojvoda zagovara kratki i brzi rat s odlučnom akcijom koja u kratkom roku povoljno završava sukob, odmah nakon napoleonskih ratova svima postaje jasno da je došlo novo vrijeme u ratovanju. Vrijeme u kojem vojske mogu primiti i zadati udarac i suprotno spomenutoj doktrini odužiti rat, s obzirom na to da konačni udarac ne može biti izvršen, te se, po nadvojvodi, najveće zlo za državu ili naciju mora nastaviti⁹.

3. Temelji umjetnosti

Jednostavni temelji ratnoga umijeća postavljeni su samo djelomično u prvom poglavlju. Bolje rečeno, u samo nekoliko stranica prvoga poglavlja nadvojvoda postavlja principe ratovanja koji mogu biti primijenjeni na sva moguća bojišta i sukobe. Osnovna podjela rata na ofenzivni i defenzivni te nadalje podjela bojišta ili svakog područja na kojem se vode ratne operacije nije novina, već jasna učestala i potrebna podjela koja se pojavljuje i kod Sun Tzua i Clausewitza.

Također, kada govorimo o tome kako bi određeni rat trebao biti vođen, nadvojvoda predlaže u suštini samo jednu strategiju. Jedan, snažan i odlučujući udarac na neprijateljske snage. Naravno, nadvojvoda nije naivan i neiskusn te govori i o teškoćama pronalaska, stvaranja i prepoznavanja takvoga trenutka. Ipak, bez obzira na poteškoće, način djelovanja je jasan. Sve su akcije prije odlučujućeg sukoba pripremne, a nakon pobjedonosnog okršaja sve su druge operacije svojevrsne operacije čišćenja operativnoga područja, progonjenja neprijatelja te što prije uspostave povoljnoga mira.¹⁰

Osim navedenoga, ideja posjedovanja inicijative očituje se kroz dobar dio prvoga poglavlja koje se bavi osnovama. Jedan od razloga zašto autor preferira ofenzivni rat jest inicijativa koju takav rat po svojoj prirodi nosi sa sobom. Uvijek je povoljnije natjerati neprijatelja da odgovara nego da diktira zbivanja na operativnom području. Potrebno je navesti da autor prepoznaje kako inicijativa ovisi o informacijama koje

8 Gunther Rothenberg, *The Art of Warfare in the Age of Napoleon* (1977), 46.

9 Archduke Charles von Habsburg, *Principles of War* (2009), 11.

10 Charles, *Principles*, 12–13.

su dostupne vojsci, ali i o osnovnim postavkama poput reljefa, količini informacija te o sastavu neprijateljske vojske.¹¹

Zanimljivo je kako potpoglavlje o utvrdama građevine tretira s vrlo velikim poštovanjem i krucijalnima za ishod rata.¹² Naravno, možemo pretpostavljati važnost određenih utvrda koje su držale najvažnije prometnice i pravce ulaza u državu, ali izdvojenost ove teme također upućuje na napore koji bi morali biti uloženi pri osvajanju jedne velebne utvrde. Ipak, ono što nadvojvodin pogled na utvrde čini jedinstvenim jest da ih on gleda kao odličan instrument za preokret inicijative u ratu. Naime, ako bi neprijateljska sila uspjela zapeti u podužoj opsadi neke poveće utvrde, njihov bi se ofenzivni rat vrlo brzo mogao promijeniti u defenzivni te bi sva inicijativa bila izgubljena. Neupitno je da je ova moguća promjena ratnoga stanja dobrim dijelom ovisila i o postupcima vojske koja je pod opsadom i ostatka oružanih snaga koje bi trebale preuzeti inicijativu.¹³

Ova strategija nije novina u povijesti ratovanja, ali nadvojvoda ju jasno postavlja kao jednu od mogućih okosnica za vođenje rata. Zanimljivo je da nadvojvoda smatra i da je ovu strategiju potrebno navesti i objasniti časnicima kojima je ova knjiga namijenjena, što nam neizravno govori o problemu kvalitete časničkoga kadra. Tijekom čitanja ovoga poglavlja stvara se dojam da nadvojvodi najviše smeta nesposobnost carske vojske da kada i ostvari uspješan ishod u sukobu, zadrži i iskoristi inicijativu na širem operativnom području. Bez obzira na ovakav specifičan poziv za većom agresivnošću vojske, autor na više mjesta navodi kako oprez treba biti konstanta pri svakom dijelu planiranja te sukladno vlastitim uputama nadvojvoda tako i postupa na bojištu.¹⁴

Doza opreza vidljiva je i u zadnjem pravilu koje je vrlo jednostavno, ali i posve razumljivo. Ukratko, nadvojvoda objašnjava zašto nikad, osim u rijetkim i ekstremnim situacijama, vojska ne bi trebala ratovati ili biti u pohodu tijekom zime. Ako već i mora doći do ratnih operacija tijekom zime, cilj zapovjednika prije svega bi trebao biti čuvanje borbene učinkovitosti njegove vojske te napad samo u slučaju kada neprijatelj počini neoprostivu pogriješku. Zima će ionako nanijeti gubitke

11 Isto, 14–15.

12 Isto, 17.

13 Charles, *Principles*, 20.

14 Rothenberg, *The Art*, 51.

koji su neočekivani teret, stoga bi forsiranje uobičajene dinamike i tempa ratnih operacija bilo izrazito neoprezno i opasno.¹⁵

4. Logistika i taktika

Logistika vojske priređuje se sukladno sa širom strategijom, stoga je posve razumljivo da nadvojvoda kada piše o uspostavi skladišta i barutana u prvom pogledu ima na umu položaj utvrda i većih garnizona. Jer vojne snage ipak okupiraju određene neizmjereno strateški vrijedne položaje tijekom cijele godine, bez obzira na to bio rat ili mir. Čini nam se stoga posve zdravorazumski da bi se najveća logistička središta trebala uspostavljati kraj takvih najvećih garnizona. No upravo u tome što nadvojvoda ima potrebu navesti ovakvo na prvi pogled svima jasno i opće primjenjivano pravilo, otkriva nam se vrlo vjerojatna pretpostavka da ovo znanje ili ne postoji ili se sustavno zanemaruje i ne primjenjuje.¹⁶

Kada vojska maršira, posebna se pažnja mora obratiti na osiguranje logističkih puteva. Primjerice, predlaže se da se najbolje ceste ostave i osiguraju za potrebe logistike i prijevoz artiljerije. Svaki marš preko teško premostivoga terena trebaju prije svega detaljno izvidjeti legalne čete, a krila marširajućih kolona moraju uvijek biti zaštićena¹⁷. Sve u svemu, nadvojvodin prijedlog za to kako bi vojska trebala marširati uvelike podsjeća na raspored pri maršu rimske legije nakon marijevskih reformi. Također moramo ponovno uočiti da se ovdje ne radi ni o kakvoj velikoj evoluciji u načinu ratovanja, već se prije svega govori kako se već sakupljeno i poznato znanje može učinkovito primijeniti tijekom ratnih djelovanja.

Jedno od najvećih poglavlja kojemu je dana izrazita pozornost odnosi se na način na koji se napadaju neprijateljski položaji i brane vlastiti. Bez obzira na to čiji je položaj, autor navodi njegova tri glavna dijela. Fokus branitelja ili napadača mora biti na dvama krilima te ne na samom središtu, već klinu koji stoji ispred središta i služi kao prvo mjesto kontakta s neprijateljem. Osim ove specifične podjele, ostatak uputa odnosi se na to kako osigurati učinkovitu topničku podršku, neprekinuti komunikacijski tok, čak se uzima u obzir i položaj zapovjednika koji bi trebao izabrati najpovoljnije mjesto za zapovijedanje, tamo gdje je pregled bojišta ili položaja najbolji. Ove je lekcije, čini se, barem 1809.

¹⁵ Charles, *Principles*, 21.

¹⁶ Charles, *Principles*, 22.

¹⁷ Isto, 24.

vrlo uspješno usvojila carska vojska¹⁸. Kod Aspern-Esslinga, te podjednako kod Wagrama, francuska vojska imala je nezamislive probleme pri izbacivanju austrijske vojske iz njezinih položaja. U protunapadima su pak Austrijanci s neočekivanom lakoćom uspjeli razbiti Francuze i zauzeti položaje¹⁹. Sam je nadvojvoda u ovim bitkama pokazao da poznaje i primjenjuje ono što je sam napisao, jer je u obje bitke sa svojega preglednoga položaja znao dojahati do samih prednjih redova gdje je linija počela pucati te su vojnici počeli bježati i neorganizirano se povlačiti. U oba slučaja svojom prisutnošću uspio je zaustaviti kolaps bojnoga reda.²⁰

Što se tiče samoga djelovanja određenih rodova vojske, znamo da su reforme bile poduzete u svim rodovima austrijske vojske²¹, ali ovdje se nadvojvoda ne dotiče detalja tih reformi, već čitatelju govori po kojim principima treba postaviti vojsku i njezine rodove kako bi se poboljšala učinkovitost istih, bez obzira na situaciju na bojištu. Konjaništvo se tako koristi ponajprije za napad te ne treba biti držano u rezervi, već svega nekoliko bojnih redova iza točke željenoga djelovanja na crti bojišnice. Također se kao najbolja formacija za napad predlaže ešalon²². Međutim, rezerve nisu zanemarene, već se navode kao odlučujuće važan čimbenik pri porazu i pobjedi. Znamo da je kod Wagrama nadvojvoda u svojoj rezervi ostavio čak 17 grenadirskih bataljuna koji su između ostalog uvelike pomogli pri uspješnom i organiziranom povlačenju carske vojske s bojišta.²³

Ratne varke navedene su kao neprocjenjivo vrijedno umijeće koje može odlučiti o ishodu cijeloga rata. Ovdje nadvojvoda smatra da varke uvijek treba razdvajati na velike i male, pri čemu je glavni kriterij identifikacije brojčanost vojnih odreda uključenih u varku te je sukladno tome potrebno uložiti odgovarajuća sredstva. Zatim se radi i distinkcija između strateške i taktičke varke. Problem provođenja i identificiranja ratnih varki i lažnih manevara naveden je kao jedan od najtežih problema vojnoga umijeća.²⁴

18 Rothenberg, *The Art*, 51.

19 Bassett, *For God*, 274–275.

20 Castle, *Aspern*, 45.

21 Rothenberg, *The Art*, 170–171.

22 Modifikacija nakošenoga bojnoga poretka namijenjena konjaništvu.

23 Bassett, *For God*, 269.

24 Charles, *Principles*, 43.

5. Izvanredni čimbenici

Ostala poglavlja svode se na određene situacije u kojima se zapovjednik vojske može pronaći te se ne mogu svrstati u neku veću zajedničku kategoriju. Organizacija posebnih pratnji za karavane, gerilska borba i posebni uvjeti ratovanja s Osmanlijama predstavljaju glavne teme ovih poglavlja. Valja izdvojiti i poglavlje koje se bavi evolucijom ratne tehnike tijekom napoleonskih ratova.

Poglavljja koja se bave osiguranjem i pratnjom konvoja blisko su povezana s poglavljem o gerilskoj borbi i partizanskom djelovanju. Što se tiče obrane od napada, cilj je uputiti čitatelja u sve nedostatke i opasnosti s kojima se jedna vojna jedinica pri ovakvoj zadaći može suočiti. Nadvojvoda ovdje ne izmišlja nove revolucionarne taktike koje odjednom mijenjaju cjelokupni sustav, već daje savjete kako pojačati ona mjesta bojnoga reda koja su najosjetljivija, u slučaju zasjede i zapodjenute bitke. Savjeti stoga ponajviše idu prema tome kako osigurati krila konvoja te u kojim formacijama pješništvo treba odbijati udare neprijateljskoga pješništva i ponajviše konjaništva.²⁵

Kada govorimo o napadima na konvoje i partizanskom djelovanju, treba spomenuti da nadvojvoda govori o uporabi regularnih laganih rodova konjaništva i pješništva na iregularan način²⁶. Iako je djelovanje iregularnih partizanskih odreda bilo očekivano od strane svih sudionika napoleonskih ratova, za očekivati je da priručnik carske vojske ne će biti pisan za takve odrede i njihove vođe. Sam nadvojvoda objašnjava da zadaće partizanskih odreda mogu biti vrlo važne za uspjeh u pohodu, ali i da te odrede moraju voditi iznimno sposobni časnici. Također, jasno je da takve zadaće ne mogu provoditi, barem ne podjednako uspješno, jedinice prosječne kvalitete, već za ovu vrstu ratovanja treba ostaviti elitne lagane jedinice svih rodova kopnene vojske.

Poglavljje koje je svojom tematikom jedinstveno ovom priručniku i specifično za podneblje Habsburške Monarhije jest poglavljje koje se bavi ratovanjem s Osmanlijama, u tekstu nazvanih Turcima. Autor smatra da je turski vojnik jedan on najboljih vojnika svijeta kada je sam, ali čim više turskih vojnika formira odred, njihova učinkovitost opada. Sve vrline koje krase turskoga vojnika kao pojedinca, njegova agresivnost, nepromišljena hrabrost, brzina i spretnost postaju problemi i zapreke pri formiranju kohezivne jedinice. Stoga odredi carske vojske u ovom

²⁵ Charles, *Principles*, 39–40.

²⁶ Isto, 47.

pogledu imaju snažnu prednost nad Turcima. Još dvije boljke opsjedaju tursku vojsku. Nedostatak poznavanja vojne tehnologije i njezinih pomoćnih znanosti te izrazito promjenjiv moral njezinih vojnika. Jer dok carska vojska može pretrpjeti poraz na bojnopolju i povući se u organiziranom redu, poraz kod Turaka predstavlja mnogo veći problem pri povlačenju jer udarac na moral može biti toliko snažan da vojsku učini borbeno neučinkovitim.²⁷

Konačno, treba se osvrnuti i na promjene koje su ratovi s Napoleonom donijeli. Ovdje zapravo nadvojvoda govori o razvoju lagane pješadije francuske vojske. Poznato je da kada linijska pješadija francuske vojske ovoga razdoblja napada, ona uvijek biva pokrivena izrazito velikim brojem lagane pješadije koja napreduje ispred vatrenih kolona linijske pješadije²⁸. Niti jedna vojska na početku napoleonskih ratova ne koristi toliko laganih pješaka pri pokrivanju linijskih navalnih kolona. Zato je neizbježno povećati broj laganih pješaka u redovima carske vojske te jednakom mjerom odgovoriti francuskima. Skupljeni redovi linijske pješadije moraju biti ovako zaštićeni jer linijska pješadija svojom brojnošću, masom i silom odlučuje o sukobima i osvaja najvažnije položaje.²⁹

6. Zaključak

Osim što je kao priručnik ovo djelo bilo učinkovito pri obrazovanju časničkih kadrova carske vojske, ostavilo nam je odličan uvid u umijeće vođenja rata početkom 19. stoljeća. Određene lekcije navedene u priručniku zbog svojega karaktera koji se oslanja na ljudsku prirodu posjeduju trajnu vrijednost te se pomnim čitanjem i promišljanjem mogu pronaći pouke koje su primjenjive i danas. Ipak, ovaj izvor vojne povijesti svoju ulogu pronalazi kao odlično uvodno i početničko djelo za svakog mladog časnika 19. stoljeća, jer je po formatu i jednostavnosti ovo djelo mnogo bliže „Umijeću ratovanja“ nego „O ratu“. S jednom velikom prednošću nad samim „Umijećem ratovanja“, ovo je djelo pisano s obzirom i uvidom u tehnologije korištene u 19. stoljeću, u samoj zori modernoga ratovanja. Konačno, ovaj priručnik umjetnika početnika u ratnoj umjetnosti ne uči kako naslikati „Noćnu stražu“, već kako pravilno držati kist u ruci.

²⁷ Isto, 48–51.

²⁸ Rothenberg, *The Art*, 22–23.

²⁹ Charles, *Principles*, 53.

“The Fundamentals High Art of War”

Abstract: „Principles of War” is a forgotten manual of the Imperial Austrian Army for the age of Napoleonic Warfare, written by one of the most capable commanders of this time. In barely seventy pages Archduke Charles of Habsburg reflects upon basic strategy, tactics and logistical needs in order to wage a successful war. Certain chapters give a unique insight into problems exclusive to Austrian Empire and its armed forces. While at the same time observing the adaptations made because of these problems we can discover a lot about the art of war in the first decades of the 19th century. This short manual fulfilled its purpose a couple of hundred years ago, but knowledge contained in this work survives until today. And this analysis works in order to expand our understanding of the art of war.

Keywords: *War, Napoleonic Wars, Archduke Charles, Principles of War.*

Bibliografija

- Archduke Charles von Habsburg, *Principles of War*, Nimble Books, Chicago, 2009.
- B. H. Liddell Hart, *Scipio Africanus: Greater Than Napoleon*, Da Capo Press 1926.
- Gunther Rothenberg, *The Art of Warfare in the Age of Napoleon*, 1977.
- Ian Castle, *Aspern & Wagram 1809*, Osprey Publishing, London, 1994.
- Jeremy Black, *The Age of Total War 1860-1945.*, Praeger Security International, Westport, 2006.
- Richard Bassett, *For God and Kaiser: The Imperial Austrian army*, Yale University press, London, 2016.